

הַלְבוֹת עֲבָדִים פָּרָק ג

א. כָּל עֶבֶד עֲבָרִי הָרִי הָאָדוֹן חַיֵּב בְּמִזְוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ הַנְּשׂוּאָה, לֹא אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם: וְהוּא, שְׁתֵּהִיָּה מִתֶּרֶת לוֹ. אָבֵל אִם הִיְתָה מֵאֶסּוּרֵי לְאוּיִן, אִפְּלוּ שְׁנֵיָה אֵינּוּ חַיֵּב בְּמִזְוֹנוֹתֶיהָ: שֶׁנֶּאֱמַר "אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ" (שְׁמוֹת כ"א, ג), אִשָּׁה הָרְאוּיָה לַעֲמֹד עִמּוֹ. וְכֵן חַיֵּב בְּמִזְוֹן בָּנָיו וּבְנוֹתָיו.

ב. בְּמִכְרוֹהוּ בֵּית דִּין נֶאֱמַר "אִם-בַּעַל אִשָּׁה הוּא, וַיֵּצֵאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ" (שְׁמוֹת כ"א, ג). וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שְׁכִיּוֹן שְׁנִקְנָה זֶה, נִשְׁתַּעְבְּדָה אִשְׁתּוֹ; אֲלֹא לֹא בָּא לְלַמֵּד אֲלֹא שֶׁהָאָדוֹן חַיֵּב בְּמִזְוֹנוֹתֶיהָ. וּבִמְזִכָּר עֲצָמוֹ נֶאֱמַר "וַיֵּצֵא, מֵעֶמְקָה הוּא, וּבָנָיו עִמּוֹ" (וַיִּקְרָא כ"ה, מ"א); וּבִנְמִכָּר לְגוּי נֶאֱמַר "וַיֵּצֵא בְּשָׁנָת הַיּוֹבֵל, הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ" (וַיִּקְרָא כ"ה, נ"ד).

ג. אֶחָד אִשָּׁה וּבָנִים שֶׁהָיוּ לוֹ בְּשַׁעַת מְכִירָהּ, אוֹ אִשָּׁה וּבָנִים שֶׁהָיוּ לוֹ אַחֵר מְכִירָתוֹ: וְהוּא, שִׁיקְחָנָה מִדַּעַת הָאָדוֹן; אָבֵל אִם לִקְחָהּ שְׁלֹא מִדַּעַת רַבּוֹ, אֵינּוּ חַיֵּב בְּמִזְוֹנוֹתֶיהָ.

ד. אִף עַל פִּי שֶׁהָאָדוֹן חַיֵּב בְּמִזְוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, אֵין לוֹ בְּמַעֲשֵׂה יָדֵיהֶם כָּלוּם, אֲלֹא הָרִי מַעֲשֵׂה יָדֵי הָאִשָּׁה וּמַצִּיאָתָהּ, לְבַעֲלָהּ. וְכָל שְׁזוּכָה הַבַּעַל בְּאִשְׁתּוֹ זוֹכָה זֶה, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא עֶבֶד עֲבָרִי.

ה. מִי שֶׁמְכָרוֹהוּ בֵּית דִּין, יֵשׁ לְרַבּוֹ לְתֵן לוֹ שְׁפָחָה כְּנַעֲנִית: בֵּין הָאָדוֹן, בֵּין בָּנוֹ שֶׁלְּאָדוֹן אִם מֵת אָבִיו הָרִי זֶה נוֹתֵן לוֹ שְׁפָחָה כְּנַעֲנִית, וְכוּפָהּ עַל זֶה כְּדִי שִׁיּוּלִיד לוֹ מִמֶּנָּה עֲבָדִים. וְהָרִי הִיא מִתֶּרֶת לוֹ כָּל יְמֵי עֲבָדוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם-אֲדָנָיו יִתֵּן-לוֹ אִשָּׁה . . ." (שְׁמוֹת כ"א, ד). וְהַמּוֹכֵר עֲצָמוֹ, אֲסוּר בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית כְּשֶׁאֵר כָּל יִשְׂרָאֵל.

ו. אֵין עֶבֶד עֲבָרִי מִתֵּר בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, עַד שְׁתֵּהִיָּה לוֹ אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית וּבָנִים, אָבֵל אִם אֵין לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שְׁפָחָה כְּנַעֲנִית; וְדָבָר זֶה, קִבְּלָהּ הוּא. אִפְּלוּ הִיָּה הַנִּמְכָּר כּוֹהֵן הָרִי זֶה מִתֵּר בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית כָּל יְמֵי עֲבָדוֹתָיו, אִם הָיוּ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים.

ז. אִף עַל פִּי שֶׁמָּסַר לוֹ רַבּוֹ שְׁפָחָה כְּנַעֲנִית, אֵינּוּ יָכוֹל לְהַפְרִישׁוֹ מֵאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו שֶׁנֶּאֱמַר "אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ" (שְׁמוֹת כ"א, ג). וְאֵינּוּ יָכוֹל לְתֵן לוֹ שְׁתֵּי שְׁפָחוֹת; וְלֹא לְתֵן שְׁפָחָה אַחַת לְשְׁנֵי עֲבָדָיו הָעֲבָרִיִּים כְּדֶרֶךְ שְׁנוֹתֵן לְכַנְעֲנִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר "יִתֵּן-לוֹ אִשָּׁה" (שְׁמוֹת כ"א, ד).

ח. נִרְצָע שֶׁמָּסַר לוֹ רַבּוֹ שְׁפָחָה כְּנַעֲנִית, וְהִגִּיעַ יוֹבֵל, וְהָיָה רַבּוֹ מְסָרֵב בּוֹ לְצֵאתָ וְאֵינּוּ רוֹצֶה לְצֵאתָ, וְחָבַל בּוֹ פְטוּר, שֶׁהָרִי נֶאֱסָר בְּשִׁפְחָהּ.

ט. הַמּוֹכֵר עֲצָמוֹ, אֵינּוּ נִרְצָע. אָבֵל מְכָרוֹהוּ בֵּית דִּין, וְעֶבֶד שֵׁשׁ, וְלֹא רָצָה לְצֵאתָ הָרִי זֶה נִרְצָע; וְעוֹבֵד עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל, אוֹ עַד שְׁמִימוֹת הָאָדוֹן.

י. אִף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחַ בֶּן, אֵין הַנִּרְצָע עוֹבֵד אֶת הֶבֶן: מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוֹ "וְעֶבְדּוֹ" (שְׁמוֹת כ"א, ו), וְלֹא לְבָנוֹ; "לְעֵלָם" (ש"ס), לְעוֹלָמוֹ שְׁלִיּוֹבֵל. נִמְצְאָתָ לְמָד שֶׁהַנִּרְצָע, אֵינּוּ קוֹנֶה אֶת עֲצָמוֹ אֲלֹא בַּיּוֹבֵל אוֹ בְּמִיתַת הָאָדוֹן.

יא. עֶבֶד עֲבָרִי כּוֹהֵן אֵינּוּ נִרְצָע, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה בַּעַל מוֹם. וְהָרִי

הוא אומר "ושב, אל-משפחתו" (ויקרא כה, מא), לחזקה שהיה בה; ואינו שב לשררה שהיה בה.

יב. כיצד רוצעין: מביאו לבית דין שלשלושה, ואומר דבריו בפניהם; ומגישו בסוף שש אל הדלת או אל המזוזה, כשהן עומדין, בין דלת ומזוזה שלאדון, בין שלכל אדם; ונוקב את אָזְנוֹ הַיְמָנִית בגבה שלאֲזֶן בַּמְרָצֵעַ שְׁלִמְתַּכְתּוֹ, עד שַׁיְגִיעַ לַדֶּלֶת שֶׁנֶּאֱמָר "וַנִּתְּנָהּ בְּאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת" (דברים טו, יז). ולא נֶאֱמָר "מְזוּזָה" (שמות כא, ו) אֶלָּא שִׁיהִיָּה עוֹמֵד, בֵּין אֶצֶל דֶּלֶת בֵּין אֶצֶל מְזוּזָה. ומה מזוזה כשהיא עומדת, אף דלת כשהיא עומדת; אֲבָל הִרְצִיעָה בַּדֶּלֶת, אֵף עַל פִּי שְׂאִין שֵׁם מְזוּזָה.

יג. האדון הוא שרוצע בעצמו, שנאמר "ורצע אֲדֹנָיו" (שמות כא, ו) לא בְּנוֹ, וְלֹא שְׁלוּחוֹ, וְלֹא שְׁלוּחַ בֵּית דִּין. ואין רוצעין שני עבדים כאחד, שאין עושין מצוות חבלות חבלות.

יד. "ואם-אמר יאמר" (שמות כא, ה) עד שיאמר, וישנה. "העבד" (שם) עד שיאמר, כשהוא עבד; אבל אם אמר אחר שש, אינו נרצע: עד שיאמר וישנה בסוף שש, בתחלת פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה. כיצד: כגון שנשאר מן היום כדי שווה פְּרוּטָה מִדְּמֵי מִכִּירָתוֹ, או יתר מעט; אבל אם נשאר פחות מפרוטה, הרי זה כאומר אחר שש.

טו. היתה לעבד אשה שפחה כנענית, ולו ממנה בנים, ולרבו אין אשה ובנים אינו נרצע, שנאמר "כי אהבך ואת-ביתך" (דברים טו, טז). לרבו אשה ובנים, ולו אין אשה ובנים אינו נרצע, שנאמר "אהבתי את-אֲדֹנִי, את-אִשְׁתִּי ואת-בְּנִי" (שמות כא, ה). הוא אוהב את רבו, ורבו אינו אוהבו אינו נרצע, שנאמר "כי-טוב לו עִמָּךְ" (דברים טו, טז). רבו אוהבו, והוא אינו אוהב את רבו אינו נרצע, שנאמר "כי אהבך". הוא חולה ורבו אינו חולה, רבו חולה והוא אינו חולה, או שהיו שניהם חולים אינו נרצע: שנאמר "כי-טוב לו עִמָּךְ", עד שיהיו שניהם בטובה.

טז. מה בין מוכר עצמו, למכרוהו בית דין: מוכר עצמו, אינו נרצע; ומכרוהו בית דין, נרצע. מוכר עצמו, אסור בשפחה כנענית; ומכרוהו בית דין, רבו מוסר לו שפחה כנענית. מוכר עצמו, נמכר לגוי; ומכרוהו בית דין, אינו נמכר אלא לישראל שנאמר "כי-ימכר לך אחיך" (דברים טו, יב), אין בית דין מוכרין אותו אלא לך. מוכר עצמו, נמכר לשש ויתר על שש; מכרוהו בית דין, אינו נמכר אלא לשש. מוכר עצמו, אין מעניקין לו; מכרוהו בית דין, מעניקין לו.

יז. מפּי הַשְּׁמוּעָה, לָמְדוּ שְׂאִין הָאִשָּׁה נִרְצַעַת; וכן יראה מענין הכתוב, שהרי הוא אומר בַּנְּרָצֵעַ "אהבתי את-אֲדֹנִי, את-אִשְׁתִּי ואת-בְּנִי" (שמות כא, ה). ומה הוא זה שנאמר "ואף לאֲמַתְךָ, תַּעֲשֶׂה-כֵן" (דברים טו, יז), להעניק שכשם שמצות עשה להעניק עבד עברי, כך מעניק אמה עבריה.

יח. כל המשלח עבדו ואֲמָתוֹ רִיקָם עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שנאמר "לא תשלחנו, ריקם" (דברים טו, יג); והרי הכתוב נתקו לעשה, שנאמר "העניק תעניק, לו" (דברים טו, יד). אחד היוצא בסוף שש, או שיצא ביוכל, או במיתת אדון, וכן אמה עבריה שיצאת באחד מכל אלו, או בסימנין הרי אלו מעניקין להם. אבל היוצאין בגרעון כסף, אין מעניקין להם: שנאמר "וכי-

תִּשְׁלַחֲנוּ חִפְשִׁי, מַעֲמֶךָ" (דברים טו, יג), וְזֶה לֹא שֶׁלַּחוּ חִפְשִׁי, אֲלֵא
הָעֶבֶד נָתַן שָׁאֵר הַדָּמִים שֶׁנִּשְׁאָר לוֹ לַעֲבֹד בָּהֶן, וְאַחֵר כֶּף יֵצֵא.
יט. "הָעֲנִיק תַּעֲנִיק, לוֹ, מִצֹּאנֶךָ, מִגִּרְנֶךָ וּמִיֶּקֶבֶךָ" (ראה דברים
טו, יד) כְּעֲנִין צֹאן גֵּרֶן וְיֶקֶב, דְּבָרִים שֵׁישׁ בָּהֶם בְּרָכָה מִחֲמַת עֲצֻמָּן
הוא שְׁחִיב לְהָעֲנִיק לוֹ מֵהֶם; אֲבָל הַכֶּסֶּפִּים וְהַבָּגָדִים, אֵינּוּ חִיב
לָתֵן לוֹ מֵהֶם.

ב. וְכַמָּה נוֹתֵן לוֹ אֵין פְּחוֹת מִשְׁווֹה שְׁלוֹשִׁים סָלַע, בֵּין מִמֵּין
אֶחָד בֵּין מִמֵּינֵין הֶרְבֵּה, כְּשִׁלּוֹשִׁים שֶׁלְקָנִס הָעֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ
"יִתֵּן לְאֹדֹנָיו" (שמות כא, לב). בֵּין שֶׁנִּתְּבַרַךְ הַבַּיִת בְּגִלְלוֹ, בֵּין שֶׁלֹּא
נִתְּבַרַךְ שֶׁנֶּאֱמַר "הָעֲנִיק תַּעֲנִיק, לוֹ" (דברים טו, יד), מִכָּל מָקוֹם. אִם
כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "אֲשֶׁר בִּרְכָךָ" (שם), הַכֹּל לְפִי הַבְּרָכָה תֵּן לוֹ. בָּרַח
וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל כְּשֶׁהוא בּוֹרַח, וַיֵּצֵא לְחֵירוֹת אֵינּוּ חִיב לְהָעֲנִיקוֹ:
שֶׁנֶּאֱמַר "וְכִי-תִשְׁלַחֲנוּ חִפְשִׁי, מַעֲמֶךָ" (דברים טו, יג).

כא. עֲנֵק עֶבֶד עֲבָרִי לַעֲצֻמוֹ, וְאֵין בְּעַל חוּבוֹ גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ. וְעֲנֵק
אִמָּה עֲבָרִיָּה, וְכֵן מְצִיאָתָהּ שְׁלֹאבִיָּה; וְאִם מֵת אָבִיָּה קִדָּם
שְׁיָבוֹאוֹ לִידּוֹ הָרִי הֵן שְׁלַעֲצָמָה, וְאֵין לְאַחִיָּה בָּהֶם כָּלוּם: שְׁאֵין
אָדָם מוֹרִישׁ זְכוּת שֵׁישׁ לוֹ בְּכֹתוֹ לְבָנוֹ.